

експертизи, так й інші особи, які володіють відповідними спеціальними знаннями та навичками використання техніко-криміналістичних засобів, наприклад, фахівець з експлуатації або створення конкретних програмних засобів або ж з технічної експлуатації і ремонту певного обладнання.

За необхідності залучення фахівців недержавних підприємств, установ та організацій таке залучення має бути заздалегідь узгоджено та організовано. У зв'язку із зазначеним, важливим елементом у проведенні слідчих (розшукових) дій є їх підготовчий етап, який дозволяє забезпечити участь потрібного фахівця та наявність необхідних технічних засобів.

Список використаних джерел

1. Перлін С. Поняття і види техніко-криміналістичного забезпечення правозастосовної діяльності. *Підприємство, господарство і право*. № 1. 2020. С. 221–226. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/1/41.pdf>.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон від 13.04.2012 № 4651-VI. Дата оновлення: 25.11.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 01.12.2021).

Яремчук Регіна Анатоліївна,
начальник відділу поліграфологічних
досліджень Служби судової охорони

ПИТАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ПОЛІГРАФУ В ПРАВООХОРОННИЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Як стверджують А. Детков, Ф. Свободный, І. Шлецер, Т. Морозова при відборі кандидатів на проходження служби у підрозділах МВС України доцільним видається встановлювати мотиви працевлаштування у підрозділ; виявляти факти здійснення службових проступків, порушень за час роботи на попередньому місці роботи; визначати наявність у обстежуваного алкогольної та наркотичної залежності, залежності від азартних ігор; встановлювати наявність у обстежуваного зв'язків із представниками розвідслужб інших держав, представниками кримінальних структур; виявляти факти підробки документів, які подавалися з метою працевлаштування на роботу у правоохоронну структуру чи безпосередньо у підрозділ, наявності у нього самого чи його родичів психічного захворювання; встановлювати суїциди в анамнезі родини обстежуваного; викривати членство в таємних закритих організаціях, релігійних сектах; з'ясовувати наявність у обстежуваного кримінального минулого, а саме фактів вчинення ним злочинів, за які він не поніс кримінальної

відповідальності; визначати наявність у обстежуваного джерела додаткових доходів; прогнозувати найбільш ймовірний, базово властивий тип реагування обстежуваного на екстремальну ситуацію; виявляти найбільш ймовірний тип поведінки при виникненні необхідності приймати рішення в умовах дефіциту часу.

Поліграфні обстеження, що мають проводитися у рамках психологічного супроводження службової діяльності діючих співробітників підрозділів повинні передбачати з'ясування того, якими є реальні мотиви служби працівника у підрозділі; чи здійснював він і, якщо так, то які саме, проступки за час служби у підрозділі; чи мав досвід передачі на сторону конфіденційної службової інформації і якщо так, то якої саме, коли і кому; чи має він алкогольну, наркотичну залежність або залежність від азартних ігор; чи має перед кимсь боргові зобов'язання; чи не приховує від керівництва факт шантажування безпосередньо його або членів його родин з боку зацікавлених осіб, кримінальних структур тощо; чи не приховує наявності у себе психічного захворювання, фактів вчинення суїцидальних спроб чи наявності нав'язливих думок про доцільність вчинення суїциду чи розширеного суїциду; чи належить до угруповань за політичними, релігійними переконаннями; чи здійснював злочини і якщо так, то коли і які саме. Поліграфне обстеження слід будувати таким чином, аби за його підсумками можна було зробити висновок і про реальний соціально-психологічний мікроклімат у підрозділі. При проведенні службових розслідувань за фактами виникнення надзвичайних подій у підрозділах, слід не лише з'ясувати причетність-непричетність конкретного працівника до вчинення службового проступку, але й додатково визначити ступінь його лояльності, відданості службовому обов'язку, вірності присязі та вміння зберігати службову таємницю [1, 2].

В той же час, як стверджують С. Кушнар'єв, О. Шаповалов, в процесі відбору кандидатів в системі МВС поліграфічне дослідження має можливість надати відповіді щодо таких принципово важливих, з точки зору надійності персоналу, питань як: справжні мотиви вступу на службу; приховані мотиви переходу чи поновлення на службу (роботу), навчання; викривлення анкетних даних, або відомостей про особу, які приховуються; кримінальне минуле (зв'язки з кримінальним світом); активні кримінальні зв'язки; негласна паралельна робота на різні структури; рівень і джерела отримання доходів; конфліктні зони особистості, схильність до суїциду; наявність алкогольної або наркотичної залежності; емоційно-вольову стійкість та готовність до роботи в екстремальних умовах; наявність симптомів травматичних або посттравматичних психічних станів та ін.; приховану інформацію, що свідчить про зрадництво, корумпованість окремих працівників та дії, що завдають шкоду державним або внутрішнім інтересам МВС України [3].

В ході психологічного супроводження доцільним використовувати поліграф в наступних питаннях: приховані мотиви

переходу чи поновлення на службу (роботу), навчання; викривлення анкетних даних, або відомостей про особу, що приховуються; кримінальне минуле (зв'язки з кримінальним світом); активні кримінальні зв'язки; негласна паралельна робота на різні структури; рівень і джерела отримання доходів; конфліктні зони особистості, схильність до суїциду; наявність алкогольної або наркотичної залежності; емоційно-вольову стійкість та готовність до роботи в екстремальних умовах; наявність симптомів травматичних або посттравматичних психічних станів та ін.; рівень розвитку навичок самоконтролю та саморегуляції психічних станів; наявність симптомів девіації професійної поведінки; наявність проявів професійної деформації (деградації); приховану інформацію, що свідчить про зрадництво, корумпованість окремих працівників та дії, що завдають шкоду державним або внутрішнім інтересам МВС України [4].

Узагальнення наявних першоджерел [5] дозволяє нам сформулювати основні проблеми використання поліграфу на сучасному етапі, а саме:

- методологічні;
- інтерпретаційні;
- дефінітарно-термінологічні;
- функціонально-бюрократичні правові.

З позицій психологічної сутності загальної методології психофізіологічних досліджень, поліграф фіксує *психофізіологічну реакцію*

на *емоційно-значиму інформацію*: по-перше: ця реакція є прив'язаною до стимулу за *підсвідомим* (безсвідомим) механізмом; по-друге: ця реакція є специфічною (нетиповою) відносно факту й джерела надходження *інформації*; по-третє: ця реакція не є диференційованою з позицій реактивності організму, натомість, – являє собою варіації орієнтувального рефлексу, рефлексу впізнання, й, частково – оборонного й захисного рефлексів.

Наявність психофізіологічної реакції на стимул може бути зумовленим:

- 1) тим, що дана особа дійсно вчиняла *певні* дії або здійснювала *певну* діяльність;
- 2) тим, що дану особу вже *опитували* з приводу вчинення цих дій чи здійснення цієї діяльності;
- 3) тим, що дана особа щиро проявляє стійкий *інтерес* до аналогічної (подібної) інформації;
- 4) наявністю непередбачуваних сторонніх асоціацій, пов'язаних з *впливом* стимулу на підсвідомість.

Тільки перший варіант надає підстави впевнено припускати наявність у особи так званої «винної інформації». Наявність у особи «винної інформації» у варіантах 2-4 означає *припущення в напрямку бажаного, а не дійсного*. Найбільш актуальними проблемами інтерпретаційного характеру є: - наявність можливості вибору й застосування стимулу;

- валідність и автентичність стимулу;
- якість стимулу;
- потенційна можливість обґрунтованого тлумачення й інтерпретації стимулу

Дефінітарно-термінологічні проблеми полягають у автентичності і валідності термінів (достовірність/недостовірність; брехня/правда; психофізіологія/фізіологія; щирість/нещирість; опитування/дослідження тощо).

Функціонально-бюрократичні, правові проблеми це проблеми пов'язані із визначенням сфери й галузі застосування (правомірність/неправомірність законність/незаконність).

В той же час, переважна більшість вищезазначених проблем детерміновані відсутністю належного обсягу науково обґрунтованих досліджень психологічних засад проведення тестів на поліграфі.

Список використаних джерел

1. Детков А.П., Свободный Ф.К., Шлецер И.А. Проблемы производства исследований с применением полиграфа... при отборе кадров в правоохранительные органы. <https://cyberleninka.ru/article/n/problemy-proizvodstva-issledovaniy-s-primeneniem-poligrafa-pri-otbore-kadrov-v-pravoohranitelnye-organy>.

2. Морозова Т.Р. Здійснення поліграфічних обстежень при проведенні службових розслідувань за фактами надзвичайних подій серед особового складу ОВС України. Методичні рекомендації. ДНДІ МВС України. 2006.

3. Кушнар'ов С.В., Шаповалов О.В. Корупція: соціально-психологічний феномен загрози особистості та професійній діяльності посадової особи в органах внутрішніх справ: Монографія /За ред. О.В. Шаповалова. – К.: Юрінком, 2004. – 174с.

4. Шаповалов О.В., Половнікова Ж.Ю., Делікатний С.К. Методичні особливості виявлення проявів професійної деформації у працівників органів внутрішніх справ //Створення системи забезпечення психологічної надійності персоналу. Організація та проведення психопрофілактичної роботи в органах внутрішніх справ України: матеріали II Всеукраїнського науково-практичного семінару 10-11 жовтня 2003р., м. Київ /За заг. ред. М.І. Ануфрієва. – К.: КІВС, 2003. – С. 76-83.

5. Полиграфы ("детекторы лжи") и безопасность. Справочная информация и рекомендации. Серия "Библиотека полиграфа". Выпуск 1. Ю.И. Холодный. — М.: "Мир безопасности", 1998. - 96 стр. П'ята науково-практична конференція поліграфологів "Використання поліграфа в Україні: протидія злочинності, забезпечення кадрової безпеки, допомога бізнесу" http://kyivinstitute.com/news/pjata_naukovo_praktichna_konferentsija_poligrafologiv_vikoristannja_poligrafa_v_ukrajini_protidija_zlochinnosti_zabezpechennja_kadrovjji_bezpeki_dopomoga_biznesu.